

Zarobljenik stripa

ROBERTO RUMGER

predstavljena u Srbiji, s obzirom na popularnost koji deo italijanske produkcije stripa ovde uživa.

To je zapravo pregled stogodišnje istorije italijanskog stripa, onako kako je to moguće sagledati i razumeti kroz produkciju izdavačkih kuća i časopisa, dakle, kroz uvek promenljivo izdavačko tržište. To možda zvuči previše hladno i akademski, ali mislim da nije tako – italijansko izdavaštvo je uvek bilo prilično živo, tako da samo ukoliko pogledate naslovnice strip izdanja, možete steći prilično dobar uvid u rad crtača i njihovih kreacija. Nekoliko hronološki obrađenih delova izložbe (“Počeci”,

“Posleratni period i pedesete”, “Šezdesete” itd.) pokušaću da predstavim ono što se u oblasti strip produkcije dešavalo. Međutim, delovi izložbe će biti posvećeni izvesnim fenomenima koji nisu striktno vezani za određeni period, već traju tokom nekoliko decenija – kao što je Boneli (Bonelli), koji je brend, simbol i dinastija, dakle nešto mnogo više od obične izdavačke kuće. Zatim, Volt Dizni, ime poznato širom sveta, čija je produkcija bitno vezana za Italiju kada je o stripu reč, pa Hugo Prat (Hugo Pratt) i Manjus (Magnus), kao međusobno veoma različiti, ali veoma važni autori koji su italijanski strip podigli na izvanredan nivo”

“Izložba u Italijanskom institutu za kulturu u Beogradu, koja će se uskoro otvoriti, zapravo je pregled stogodišnje istorije italijanskog stripa. Pojedini delovi izložbe biće posvećeni fenomenima kao što su Boneli, koji je brend, simbol i dinastija, zatim Volt Dizni, čija je produkcija bitno vezana za Italiju kada je o stripu reč, pa Hugo Prat i Manjus, kao međusobno veoma različiti, ali veoma važni autori koji su italijanski strip podigli na izvanredan nivo”

U SREDU 24. FEBRUARA, Italijanski institut za kulturu u Beogradu će otvoriti izložbu “Kratka istorija italijanskog stripa”, koja će, pored reprodukcija i tekstova posvećenih ovoj temi, ugostiti i nekoliko italijanskih autora i teoretičara stripa. Među njima je i Andrea Placi (Plazzi), koji će takođe gostovati u prostoru “Elektrika” Kulturnog centra Pančeva. Placi se već dugo vremena bavi uredničkim i prevodilačkim poslom u stripu; svoj rad na strip žurnalizmu započeo je još 1980. godine, saradujući sa nekoliko radio-stanica iz Bolonje, grada koji je neformalna prestonica italijanskog autorskog stripa. Placi je saradivao i sa međunarodnim izdavačkim gigantima, kao što je Panini, ali je pored toga veoma upućen i kada su u pitanju izdanja entuzijasta na uvek uzbudljivoj italijanskoj sceni.

“Vreme”: Kako je uopšte započelo tvoje interesovanje za strip?

ANDREA PLACI: Naučio sam da čitam uz stripove, kao četvorogodišnjak, i nikada nisam prestao time da se oduševljavam. Moje školovanje je bilo klasičnijeg usmerenja – nakon završetka studija, nekih sedam godina sam se bavio svojim osnovnim zanimanjem, tj. matematičkom naukom – kako za privatne korporacije tako i kao istraživač pri državnim naučnim ustanovama, razmišljajući o stripu kao o hobi. Počev od 1994. stripu sam posvetio puno radno vreme, kao *freelance* urednik i prevodilac, i time se bavim i danas. Kao izdavač, treba reći da sam bio suvlasnik izdavačke kuće (Punto Zero), od 1996. do 2002.

Izložba u Italijanskom institutu za kulturu odavno je već trebalo da bude

U našoj sredini su možda manje poznati autori kao Guido Krepaks (Guido Crepax), ili Andrea Pacienza (Pazienza), koji su bili od velikog uticaja u Italiji i u drugim evropskim zemljama, ali nas nije mimoišao talas velike produkcije kao što je Boneli, koja u nekim drugim krajevima Evrope nije pustila korena. Boneli je zanimljiva pojava, s obzirom na to da je pre toga masovna produkcija popularnih stripova postojala samo u Americi, a ne i u Evropi.

Tačno. Danas je u svetu vodeća japanska produkcija manga stripova, koja je po

Italijanski strip kod nas

Možda ne baš u toj meri kao što je jugoslovenska auto-industrija bila povezana sa Fijatom, ali je znatna bila veza jugoslovenskog izdavaštva sa produkcijom italijanskog stripa, i ta spona postoji još i danas. Jacoviti (Jacovitti) je bio prisutan već od pedesetih, Hugo Prat je inspirisao čak i književne radove, a stripovi kao "Alan Ford", ili junaci kao Zagor, Komandant Mark, Teks, Dilan Dog i drugi, deo su lokalne kulture i odrastanja. Valja napomenuti i da možda većina čitalaca nije bila svesna da je ogroman deo Diznijeve produkcije stripova zapravo nastajao u Italiji, ili da su autori "Alana Forda", dakle ovde tako drage priče o nesrećno šepRTLjivim tajnim agentima koji imaju svoj centar u jednoj propalnoj cvečari u Njujorku – delo crtača i scenariste Manjusa i Bunkera, a da se iza pseudonima kriju Roberto Raviola i Lučiano Seki (Luciano Secchi). Popularnost "Alana Forda" je u bivšoj Jugoslaviji bila tolika da je to bio i jedini strip koji je nakon raspada zemlje bio objavljen u zasebnim sveskama u svim bivšim republikama nekada zajedničke zemlje, pa čak i na Kosovu, gde je objavljeno pet svezaka ovog stripa prevedenih na albanski.

MEJD IN ITALIJA: Zagor, Korto i TNT

tiražima daleko pretekla američki mainstream superherojski strip. Danas američke superherojske storije prodaju mnogo manje nego pre samo 15 godina, i znatno manje od najprodavanijih Bonelijeve izdanja, što ovu italijansku izdavačku produkciju čini jednom od vodećih u svetu, proizvođači nekih 20.000 strana stripa godišnje.

S druge strane, Boneli je veoma "italijanski" fenomen, jer likovi kao Teks ili Dilan Dog izvan zemlje nikada nisu stekli kulturni status kakav uživaju u Italiji, tako da ukupan tiraž stripova u kojima se pojavljuju ovi likovi u svetu ne prelazi tiraž ostvaren u Italiji.

Među najpopularnije stripove u bivšoj Jugoslaviji spada "Alan Ford", međutim, crtač koji je kreirao prvih (reklo bi se "kласičnih") 75 storija ovog stripa, Manjus (Magnus), koji je po vlastitom liku uobličio jednog od glavnih heroja ovog stripa – Boba Rocka, u svojoj domovini poznat je ne samo po Alanu Fordu već i po veoma bogatom i šarolikom opusu.

Ne znam dovoljno o percepciji Manjusovog rada u bivšoj Jugoslaviji, ali u Italiji, uprkos značaju tih originalnih priča, daleko da se Manjus identifikuje isključivo sa Alanom Fordom.

Njegov strip "Lo Sconosciuto" (Nepoznati), koji je govorio o korupciji i krimi- >>

nalu, ili njegove table nastale prema orijentalnoj literaturi ("110 pilula", "Začarane žene" itd.) radovi su velikih dometa, tako da se smatra jednim od najznačajnijih italijanskih autora. Veoma se zanimao za vanevropske kulture, pre svega za Kinu, ali i civilizaciju islama – bio je solidan poznavalac *Kurana*, što je imalo uticaja na njegovu zrelu fazu koja je bila sofisticirana i perfekcionista do stupnja koji se ne može uporediti sa radovima koji su do tada kreirani na italijanskoj sceni (možda sa izuzetkom Huga Prata). Uprkos svemu, ispočetka je bio nazivan autorom pornografije, zbog svog otvorenog stava prema erotskom u nekim od radova.

Manjusa sam poznavao i sretao u periodu 1978–1996, u njegovom stanu, ateljeu, kao i u njegovom domu na obroncima u Apeninima, u mestu Kastel del Rio u okolini Bolonje, gde se preselio pred kraj života. U početku sam kucao na vrata (tada već) slavnog Manjusa, u nameri da nešto saznam, i iz čiste radoznalosti. To je bila neka vrsta hodočašća, ako ste se interesovali za strip, i živeli u Bolonji. Nakon toga smo nastavili srdačan i prijateljski kontakt. Verovatno nikada nisam prestao da budem njegov obožavalac, ali je bilo jasno da sam drugačiji od ostalih – nikada nisam tražio da mi pokloni crtež sa posvetom, kao što je bio slučaj sa mnogim drugima koji su mu se obraćali. U stvari, nisam tražio crteže za sebe, već za druge – bilo je toliko devojaka koje su zahtevale da im eto učinim i da donesem crtež od slavnog Manjusa, makar one to poklonile nekom trećem. Bilo je to ponekad frustrirajuće iskustvo!

U poslednjim mesecima života (1995–1996), malo pre nego što je njegova bolest (rak pankreasa) postala poznata u javnosti, uradio sam sve što sam mogao da bih promovisao njegov sjajni poslednji rad, nastao kao (koliko god to bila neobična kombinacija) Manjusova verzija Bonelijeovog stripa "Teks" (Tex), na kojoj je radio punih sedam godina! Nakon njegove smrti, objavio sam knjigu posvećenu nadljudskim naporima da tu svoju storiju kreira na što savršeniji način.

Manjus je bio čovek promenljivog raspoloženja, govorio je u metaforama, i ponekad nije bilo lako pratiti ono što je pričao. Kao mlad je bio zagrejan za politiku, a tokom starenja je više bio sklon posmatranju. Mislim da je sebe video kao levičara,

prilično daleko od centra, ali koliko sam ga poznavao, rekao bih da je bio odveć inteligentan i znatiželjan da bi bio zaslepljen ideologijom. Uvek je bio spreman da čuje i bar da proba da razume mišljenje bliskih ljudi. Imao je čak i prijatelje među desničarima, neki od njih su bili pravi fašisti, što je pre 30 ili 40 godina bilo nezamislivo u levičarskim krugovima.

Živimo u svetu koji više nije omeđen kulturnim razlikama, čak ni usled geografskih udaljenosti. Dugo godina ste bili izdavač i prijatelj jednog od najvećih američkih strip crtača, Vila Ajznera (Will Eisner).

Vil Ajzner je bio jedan od najinteligentnijih ljudi koje sam sreo u svetu stripa – imao je dug i plodonosan život, stvarajući već i kad je zašao u duboku starost. Bio je generacija mog oca, koji je odavno bio pokojni, pa je to možda takođe odredilo naš odnos. Ajzner je bio brilijantan um, ali potpuno samouk, dete Velike depresije, tako da nije mogao da priušti studije. Zbog toga je uvek osećao neku grižu savesti.

Tokom godina između 1997. i 2002. bio sam izdavač njegovih dela u Italiji. Svako italijansko izdanje njegovih grafičkih novela je obogaćivalo specijalno napisanim predgovorom, što je bila velika čast. Dok je većina njegovih kasnijih knjiga stripova, pre svega "Ugovor sa Bogom" (Contract with God), bila u vezi sa istraživanjem njegovog jevrejskog identiteta, on nije sebe eksplicitno ubrajao u pobornike tradicionalnog jevrejstva. Uglavnom je video kao hroničar, čovek koji posmatra realnost upotrebljavajući crtež i tekst. U februaru 2004. godinu dana pred smrt, rekao mi je dok smo pričali telefonom: "Jevreji su i previše svesni svog pripadništva, bez obzira na to šta govore – to je njihova predispozicija, kao mala zajednica u nečijoj tuđoj zemlji."

Na kraju, kako je bilo baviti se stripovima tokom svih ovih godina?

Osećao sam kao da sam svoju dokolicu ili hobi pretvorio u zanimanje. Loša strana je što nikada ne prestajete sa poslom, u bukvnom i proširenom smislu. Prevođenje i urednički rad u oblasti stripa teško da mogu da budu naročito dobro plaćeni u Italiji, pa morate puno da radite. A zatim, kada želite da se relaksirate, ponovo se prihvatite svog starog hobija, pa uzmete da čitate stripove. Tako da nikada ne možete od toga da pobegnute. Ja sam zarobljenik stripa!

SAŠA RAKEZIĆ

MUZIKA: BRUS SPRINGSTIN -

Delta bluz

Nakon naslovne pesme na novom Springstinovom albumu sledi najbolja pesma albuma, pesma koja je – u skladu s bizarnim navikama našeg vremena – u gotovo svim recenzijama izvedana na pasja preskakala

*Put on my blue suede shoes
And I boarded the plane
Touched down in the land of the Delta Blues
In the middle of the pouring rain*
MARK KON, *Walking in Memphis*

NASLOV NOVOG Springstinovog albuma od prvog momenta kad je obnuzanjen dominantno je čitan u političkom ključu. Springstinova gorljiva podrška Baraku Obami dobro je poznata, a Obamin ulazak u Bijelu kuću često je proglašavan konačnim ostvarenjem *sna* Martina Lutera Kinga iz famoznog *I Have a Dream* govora. Ta se vizija, međutim, ispostavlja kao pogrešna; *Working on a Dream* je, naime, apolitičan album. Takvo što je zapravo i logično. Politički albumi po pravilu plediraju za promjenu, a kad se željena promjena desi stvara se prostor za drukčije pjesme.

KAO U VESTERNU: *Working on a Dream* u konačnici je zbirka ljubavnih pjesama, makar ga otvaraju i zatvaraju pjesme koje nisu primarno ljubavne: *Outlaw Pete* – stihovana kombinacija nekog klasičnog vesterna i romana kakvog bi mogao napisati Kormak Makarti, odnosno *The Wrestler* – pjesma koja prati *closing credits* istoimenog filma, savršena muzička podloga briljantnom filmu o "starim dobrim vremenima", o načinu na koji sjećanje na "stara dobra vremena" gazi sadašnjost, o okrutnosti sadašnjosti i poeziji sjećanja na mladost, o neprilagođenosti, nerazumijevanju, nemaru prema drugima i još više prema sebi, o strahu i nadi. Između su, međutim, listom prave ljubavne pjesme: od *My Lucky Day* koja s refrenskim *Honey you're my lucky day/ Baby you're my lucky day* priziva *Better Days* preko one s ljubavlju u naslovu (*What Love Can Do*) do, recimo, veselice *Surprise, Surprise* koja